

TORSTI HYYRYLÄINEN
HT, dosentti, tutkimusjohtaja
Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

TONI RYYNÄNEN
MMT, dosentti, vanhempi tutkija
Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

Maaseutukuvat ja -mielikuvat maaseudun kehittämässä

Maaseutu määritellään usein fyysisen ympäristön ja tilastollisesti mitattavien toimintojen kautta. Kielellisesti jäsentyvä ja mielikuvissa rakentuva maaseutu jää vähäisemmälle huomiolle. Analysoimme tässä artikkelissa yhteisöllisesti tuotettuja ja jaettuja maaseutukuvia sosiaalisina representaatioina. Käymme analyttisesti läpi valikoidun joukon julkaisuja, joissa on selvitetty joko suomalaisten käsityksiä maaseudusta, identifoitumista suhteessa maaseutuun tai analysoitu sanomalehtien maaseutukuvaa. Arvioimme tämän aineiston perusteella maaseutukuvissa pitkällä aikavälillä tapahtuneita muutoksia sekä pohdimme kysymystä: miten maaseutukuvat ja maaseutumielikuvat liittyvät maaseutupolitiikkaan ja maaseudun kehittämisen käytäntöön? Johtopäätöksenä esitämme tulkinnan maaseutukeskustelun kehityksen suunnasta, jossa viestinnän monikanavaistuminen ja median digitalisoituminen muuttavat maaseutukuvastoa tulevaisuudessa.

Avainsanat: maaseutukuva, maaseutumielikuva, sosiaalinen representaatio, maaseutupolitiikka ja maaseudun kehittäminen, kunnat, digitalisaatio

Jokaisella ihmisellä on erityislaatuinen kyky tuottaa mielessään kuvia asioista ja kohteista, joilla ei ole suoraa vastinetta ympäröivässä todellisuudessa. Mielikuvia ja mielikuvitusta käytetään luovassa ja tavoitteellisessa toiminnassa. Kulttuurievoluution myötä olemme kehittyneet taitaviksi muotoilemaan havaitun maailman kuvauksia myös kollektiivisesti. Tämä taitoisuus on välttämätön sosiaalisen elämän kannalta, sillä yhteisöllisten kuvausten jakaminen tekee mahdolliseksi yhteistyön ja yhteisten päämäärien tavoittelemisen. Sosiaalinen kehitys perustuu siihen, että kykenemme muistamaan ja tulkitsemaan menneitä tapahtumia, mutta myös ylittämään nykyhetken, kuvittelemaan ja viestimään toisillemme sellaista, jota ei vielä ole.

Jaetut kuvaukset maailmasta ovat keskeisiä niin politiikassa (*politics*) kuin kehittämässä (*policies*). Niillä voidaan hallita ja ohjata toimintaa, osoittaa toiminnalle yhteinen suunta. Kuvaukset voivat olla visuaalisia tai kirjallisia esityksiä sekä puhetta maaseudusta. Ne voivat olla myös visioita, utopioita tai esityksiä mahdollisista tulevaisuuksista.

Henkilökohtaiset mielikuvat maaseudusta rakentuvat opitusta, omakohtaisista kokemuksista ja ympäristön virikkeistä. Kutsumme näitä kokijalleen aitoina ja todellisina näyttäytyviä käsityksiä *maaseutumielikuviksi*. Yhteisöllisiä kuvauksia maaseudusta nimitämme puolestaan *maaseutukuviksi*.

Jaetut maaseutukuvat ja maaseudun kehittäminen

Yhteisöllisesti tuotetut ja julkisuuteen jaetut maaseutukuvat sekoittuvat henkilökohtaisiin maaseutumielikuvuihin.

Sanaa *mielikuva* käytetään arkikielessä yleisesti ja usein epätarkasti, mielikuvilla voidaan viitata joko ihmisten yksilöllisiin tai jaettuihin käsityksiin jostain asiasta tai ilmiöstä. Mielikuvan käsite ei ole yksiselitteinen tutkimuksenkaan piirissä. Psykologian ja psykologian eri tutkimusaloilla siihen viitataan keskusteltaessa ihmisen tiedollisista eli kognitiivisista prosesseista, joilla käsittelemme tietoa ja työstämme kuvia aivoissa tai vuorovaikutuksessa ympäristömme kanssa. (Kosslyn 1994; Pylyshyn 2003; Arruda 2015.)

Tässä artikkelissa ymmärrämme mielikuvan ihmisen mielessä rakentuvaksi, havaintoihin ja muistiin perustuvaksi mentaaliseksi representaatioksi, jota henkilö pystyy muokkaamaan. Mielikuvalla ei välttämättä ole suoraa yksittäistä kohdetta tai sen suhde kohteeseen on epäsuora. Mielikuva liittyy sellaisiin tieteellisiin lähikäsitteisiin kuten kokemus, käsitys, skeema ja muistikuva.

Lähtökohtamme on subjektikäsitys, jossa ihmisen identiteetti muotoutuu minän ja yhteiskunnan vuorovaikutuksessa. Identiteetti on silta sisäisen ja ulkopuolisen, henkilökohtaisen ja julkisen maailman välillä (Hall 1999, 9–12). Identiteetin osana muuttuvat mielikuvat kehittyvät myös vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Ihmisen kokemuksellinen elinympäristö – kaupunki tai maaseutu – on osa identiteettiämme.

Maaseutua koskevat keskustelut sosiaalisina representaatioina

Maaseutu on fyysisten piirteidensä ohella sosiaalinen rakennelma, eli ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa määrittävä merkityskokonaisuus, jonka luomiseen osallistuvat lukuisat yhteiskunnan toimijat. Maaseudusta tuotetaan yhteisesti hyödynnettäviä kuvauksia muun muassa teksteinä, numeroina, kuvina ja musiikkina. Näitä kuvauksia ylläpidetään, uudistetaan ja jaetaan puheessa sekä tarinoissa. Niistä muodostuu myös laajempia kes-

kusteluja ja merkityskokonaisuuksia, joita voidaan tutkia *sosiaalisen representaation* käsitteen kautta.

Yksi sosiaalisen representaation teorian kehittäjistä on sosiaalipsykologi ja yhteiskuntatieteilijä Serge Moscovici (1961). Hänen määritelmänsä mukaan sosiaaliset representaatiot koostuvat arvoista, ajatuksista, mielikuvista ja käytännöistä, jotka luovat maailmaan sosiaalista järjestystä sekä mahdollistavat sen hallitsemisen. Sosiaaliset representaatiot ovat enemmän kuin mielikuvia. Ne ovat tiedollisia kokonaisuuksia, jotka mahdollistavat ihmisten välisen kommunikaation ja lopulta myös yhteistoiminnan. (Sakki ym. 2014, 318.) Sosiaaliset representaatiot voidaan ymmärtää henkilökohtaisia mielikuvia yhteiskunnalliseen elämään kietoviiksi keskusteluiksi.

Tarkastelemme seuraavassa maaseudusta tuotettuja julkisia kuvauksia sosiaalisina representaatioina, joista korostamme systemaattisesti tuotettua tilastotietoa sekä laajoihin kyselyaineistoihin perustuvaa tutkimusta. Maaseutupolitiikan toimijat ja maaseudun kehittäjät hyödyntävät aktiivisesti maaseudusta tehtyjä kuvauksia sekä osallistuvat myös niiden tuottamiseen ja ylläpitämiseen.

Maaseutu politiikan ja tutkimuksen kohteena sekä tuotoksena

Maaseutua koskevien sosiaalisten representaatioiden kirjo on laaja. Erilaisilla intressi-, ammatti- tai asiantuntijaryhmillä on tarve synnyttää ja ylläpitää maaseutua koskevia kuvauksia ja puhuntaa, mikä tukee näiden toimijoiden identiteettiä sekä rakentaa heille tärkeitä käsitteitä, merkityksiä ja päämääriä.

Maaseudun ilmiöiden systemaattisella tilastollisella kuvaamisella on keskeinen merkitys maaseutua koskevan ymmärryksemme kannalta. Tilastotutonnolla on Suomessa pitkä historia ja tilastotiedon laatu on maailman huippuluokkaa. Kokoavilla tulkinnoilla ja systemaattisilla jäsennyksillä on suuri merkitys maaseutukuvan rakentumisessa.

Maaseutupolitiikkaa ei voi harjoittaa ilman maaseutua koskevia tilastotietoja. Tilastollinen maaseudun ympäristön, talouden tai elinolojen kuvaus luo yhteiskunnalliselle keskustelulle perustan, mutta se ei yksin riitä. Tarvitaan tietoa myös siitä, mitä

ihmiset ajattelevat tai miten he kokevat maaseudun, eli heidän maaseutukäsityksistään ja mielikuvistaan. Maaseutupolitiikka tarvitsee siis lähtökohdaksi maaseudun käsitteen ja maaseutukuvan. Tästä kuvaavana esimerkkinä on suomalaisen maaseutupolitiikan historiikin ensimmäinen luku ”Mitä on maaseutu?”, joka alkaa alaotsikolla: ”Mielikuvien maaseutu” (Henttinen 2009, 11–12).

Maaseutupolitiikassa keskeinen määrittelykamppailu liittyy maatalouden ja maaseudun käsitteiden väliseen merkityseroon. Suomessa tämä on tarkoittanut 1980-luvulta jatkunutta monimuotoisen maaseudun merkityksiä kantavan kerroksen edistämistä. Sen avulla on pyritty valtaamaan tilaa maatalouspolitiikan retoriikalta ajatuksella, että maaseudulla voi harjoittaa menestyksellä monia elinkeinoja maa- ja metsätalouden lisäksi. Maaseutukäsitteen ympärille on siis rakennettu omaleimaista poliittista retoriikkaa, aluepolitiikan ja maatalouspolitiikan väliin (Uusitalo 2009). Vastavetona maatalouspolitiikkaa on retorisesti 1990-luvun lopulta lähtien kaikkialla Euroopassa siirretty maaseututermnologian suuntaan. Esimerkiksi maataloustuottajille osoitetut tuet luetaan nykyisin sujuvasti maaseudun kehittämiseksi.

Maaseutupolitiikan tueksi ja taustaksi tehtävästä tiedontuotannosta voi tutkimus- ja kehittämishankkeiden lisäksi mainita viimeaikaisina esimerkkeinä niin sanotut maaseutukatsaukset. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän työtä vuodesta 2016 jatkanut Maaseutupolitiikan neuvosto on kansallisena toimijana pyrkinyt systematisoimaan maaseutua koskevaa tiedonkeruuta. Sen yhtenä tuloksena on vuoden 2010 jälkeen kolmen vuoden välein julkaistu maaseutukatsaus. Niihin liittyen on myös toteutettu laajat kansalaiskyselyt (Sillanpää & Ålander 2017).

Maaseutua koskevien sosiaalisten representaatioiden tuottamiseen osallistuu poliittisten toimijoiden lisäksi vaikutusvaltaisia yhteiskunnallisia tahoja. Esimerkiksi elinkeinoelämä, suuret yritykset ja niiden edustajat keräävät ja jäsentävät maaseutuun liittyvää tietoa. Elinkeinoelämän valtuuskunta (EVA) on pitkäjänteisesti toteuttanut suomalaisten asenneilmastoa kartoittavia kyselyjä, joissa on kerätty ihmisten asenteita kuvaavaa tietoa

myös maaseutua koskien. EVA:n kyselyistä on tehty kokoava katsaus vuosilta 1984–2003 (Haikkonen & Kiljunen 2004).

Tutkijoilla on erityinen asema tieteelliseen keskusteluun perustuvan tiedon tuottajina, sillä he osallistuvat maaseutua koskevien kuvausten tuottamiseen ja jakamiseen. Tutkijat määrittelevät maaseutua kirjoittamalla ja keskustelemalla. He kokoavat ja jäsentävät tutkimusaineistoja sekä esittävät uusia tulkintoja ja näkökulmia maaseutuun. Tutkijayhteisö keskustelee kriittisesti myös aiemmin julkaistuista teksteistä ja maaseutututkimuksista. Näin tutkimuksen maaseutukuva kerrotaan ja laajenee ajan kuluessa.

Tutkimusjulkaisut ovat itsessään julkisia maaseudun määrittelyjä, joita muut toimijat voivat käyttää kertomustensa osana. Esimerkiksi journalisti tai poliitikko voi hyödyntää tutkimustietoa, kun hän kirjoittaa tai puhuu maaseudusta. Tutkimustiedon hyödyntäjät lisäävät usein puheenvuoroihinsa uusia aineksia ja synnyttävät samalla tutkijoiden tuottamille tulkinnoille uusia asiayhteyksiä. Yksittäinen kansalainen saa tällaisen prosessin kautta syntyneen artikkelin luettavakseen esimerkiksi sanomalehden tai sosiaalisen median välityksellä.

Maaseutukuvat kamppailujen ja vaikutuspyrkimysten kohteena

Tutkimuskirjallisuudesta tuttu lähtökohta on jako maaseutuun toisaalta maantieteellisenä *alueena* ja toisaalta kielen kautta rakentuvana *puhuntana*. Toista ei ole ilman toista ja lähestymistavoilla on viittaus- ja riippuvuusuhde. Maaseutu voidaan perustellusti nähdä konkreettisena alueena, jolla on maantieteellinen sijainti tai se voidaan tulkita siitä irrallaan vellovana puhuntana, taustalla vaikuttavien diskurssien tai haluttua tulkintaa värittävien tarinoiden piirissä. Suomessa maaseudun diskursiivista rakentumista on pitkäjänteisesti tutkinut maantieteilijä Olli Rosenqvist (2004).

Erilaiset puhunnat maaseudusta kamppailevat keskenään hegemonisesta valta-asemasta pyrkien sulauttamaan itseensä toisia puhuntoja (Rosenqvist 2000; Jorgensen & Phillips 2002). Toiset maaseutukuvat voidaan siis nähdä vahvemmassa

asemassa olevina ja laajemman joukon jakamina. Erilaisten maaseutukuvien vuorovaikutus on kamppailua siitä, kenellä on vahvin asema ja valta määrittellä maaseutua. Näin maaseutu tulee osaksi moniäänistä yhteiskunnallista keskustelua.

Kansallisessa yhteydessä maaseudusta puhutaan usein perinteiseen tapaan tai hieman sanastoa uudistaen. Esimerkiksi Suomessa maa- ja metsätalouden etujärjestöillä ja toimijoilla on vahva intressi kuvata maaseutu bio- tai elintarviketalouden kautta. Se on heidän yhteiskunnallisen asemansa säilyttämisen kannalta tärkeätä ja siten heidän keskeinen tehtävänsä.

Yksittäinen ihminen havainnoi edellä kuvattuja keskusteluita omissa elämäntilanteissaan. Hän kerää tietoa oman maaseutumielikuvansa aineksiksi ja muokkaa oman tulkintansa maaseudusta. Kunkin ihmisen yksilöhistoria, ominaisuudet, kyvykkyydet ja persoonallisuuden piirteet sekä motivaatio vaikuttavat siihen, missä määrin hän käyttää erilaisia aineksia maaseutumielikuvansa rakentamiseen. Ihminen kokoaa mielikuviaan ja identiteettiään tukevaa tietoa aineksista ympäristöstään.

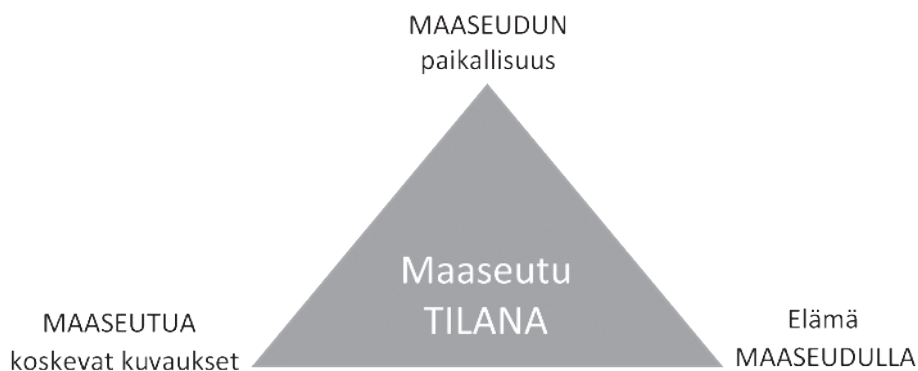
Sosiaalisilla representaatioilla on keskeinen asema maaseudun rakentumisessa. Keith Halfacree (2006; 2007) on esittänyt Lefebvren (1991) tunnettuun tilan tulkintaan perustuvan jäsenyyksen maaseudun tilallisesta rakentumisesta. Sen mukaan tila (*space*) on sosiaalisesti ja kokemuksellisesti tuotettu. (Kuva 1.)

Mallissa maaseudun paikallisuus (*rural locality*) tarkoittaa paikkaan sitoutuneita tuotannon ja

kulutuksen käytänteitä, jotka luonnonympäristöön sijoittuen synnyttävät maisemassa havaittavan maaseudun toiminnalliset rakenteet. Maaseutua koskevat kuvaukset (*representations of the rural*) ovat puolestaan maaseudusta tuotettuja ja ylläpidettyjä moninaisia kielellisiä ja muita kuvauksia, joita eri tahot jatkuvasti muokkaavat ja jakavat eri tarkoituksiin. Kolmas ulottuvuus, elämä maaseudulla (*lives of the rural*) tuo mukaan maaseudulla koetun arjen ja elämän.

Halfacreen (2006) lähestymistapa havainnollistaa maaseutua moniulotteisena kokonaisuutena. Maaseudun yksiselitteinen määrittely käy mallin myötä mahdottomaksi. Määritelmät ovat tilanne- ja näkökulmasidonnaisia, ja maaseutu altistuu erilaisille tulkinnoille ja vaikutuspyrkimyksille. Näin syntyvään käsitykseen maaseudusta voidaan vaikuttaa esimerkiksi politiikan ja kehittämisen keinoin. Oleellista on myös se, kuka pääsee muotoilemaan maaseutua koskevia sosiaalisia kuvauksia.

Maaseutututkimuksen (*rural studies*) käsikirjassa Mark Shucksmith ja David Brown (2016) kokoavat maaseudusta käytävän keskustelun piirteitä. Aluksi he toteavat maaseudun määritelmän olevan lähtökohtaisesti jatkuvan kriittisen keskustelun alainen. Niin sanotussa kuvailevassa tutkimuksessa maaseudun ja kaupungin välille tehdään kuitenkin selkeä ero. Tällöin maaseutu voidaan myös kuvata tilastollisesti. Tähän on useita käytännöllisiä syitä, kuten esimerkiksi hallinnollisten politiikkatoimien tai julkisen rahoituksen

Kuva 1: Maaseudun tilallisen rakentumisen yleinen malli (Halfacree 2007)

osoittaminen tietyille alueille. Hallinnollinen ja poliittinen vallankäyttö siis tarvitsevat suhteellisen pysyviä ja yksiselitteisiä maaseudun määrittelyjä. Ne vaikuttavat vastavuoroisesti käsityksiimme maaseudusta.

Maaseudun käsitteen joustavuus ja kerronnallisuus korostuvat muutosta kuvaavissa tarinalinjoissa (Shucksmith & Brown 2016, 4–8). Näissä kehystetyissä kuvauksissa annetaan tulkinta maaseudun kehitykseen vaikuttavista tekijöistä sekä maaseudun ja kaupungin suhteesta.

Esimerkiksi maatalouskeskeisessä tarinalinjassa tuotantosektori nähdään oleellisena maaseudun kehityksen muovaajana. Maaseudun kehitys on elimellisessä yhteydessä maatalouteen tuotantomuotona: maaseudun tulevaisuus on riippuvainen siitä, missä määrin esimerkiksi ruoantuotannon teknologia ja globaalit markkinat kehittyvät (Shucksmith & Brown 2016). Maatalousmaaseudun päätoimija on yrittäjä-viljelijä. Suomessa tähän on lisättävä keskustelu metsätaloudesta, joka on laaja ja yhteiskunnallisesti vaikuttava tarinalinja.

Maaseutua tarkastellaan usein suhteessa kaupunkiin. Eräisyys kaupungista ja maaseudun saavutettavuus nähdään merkityksellisenä logistiikan korostuessa. Tarinalinjassa maaseudun ja kaupungin suhde esitetään sekä vuorovaikutteisena että jännitteisenä. Kaupunkien taloudella, elämäntavalla ja kysynnällä on keskeinen vaikutus maaseudun kehitykseen. Kaupungeilla on vetovoimaa, joka houkuttelee ihmisiä ja toimintoja maaseudulta. (Shucksmith & Brown 2016.)

Tämä laajasti jaettu tarinalinja kuvaa yhteiskuntien historiallista modernisaatiota, johon liitetään myös puhe kaupunkien merkityksestä kulttuurin ja sivistyksen synnyssä (Joutsivuo & Kekäläinen 2005). Korkeakulttuuri rakennetaan osaksi historiallista kaupungistumisen prosessia. Tässä yhteydessä edistys tarkoittaa pitkälti samoja asioita kuin kaupungistuminen. Maaseutu puolestaan kuvataan epämoderniksi ja hiipuvien mahdollisuuksien periferiaksi.

Tutkimusote ja rajaukset

Artikkelimme tutkimusongelma kiteytyy kysymykseen siitä, *miten maaseutukuvat ja maaseutumielikuvat liittyvät maaseutupolitiikkaan ja maaseudun kehittämisen käytäntöön?* Tarkoituksena on analysoida suomalaista maaseutukuvastoa aiheesta tehtyjen tutkimusten ja selvitysten näkökulmista.

Rajasimme aineiston ajallisesti ja valtakunnallisesti kattavaksi näytteeksi julkaisuja, joissa tarkastellaan a) ihmisten käsityksiä maaseudusta tai sen asukkaista, b) ihmisten identifioitumista suhteessa maaseutuun ja c) julkista maaseutukeskustelua suomalaisissa sanomalehdissä. Lisäkritereinä analysoitaville julkaisuille määriteltiin, että niiden avulla voitiin arvioida maaseutukuvissa tapahtuneita muutoksia, ja että niistä oli luettavissa yhteyksiä ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin ja maaseutupoliittisiin teemoihin sekä maaseudun kehittämiseen. Aineisto ei ole aukoton, mutta pyrimme kattavuuteen 2000-luvun osalta.

Tarkasteluun soveltuvia julkaisuja haettiin aiemman kirjallisuuden tuntemuksen lisäksi systemaattisesti tutkimusartikkelitietokannoista, kirjastojen sähköisistä hakupalveluista ja internetin hakukoneiden avulla. Edellä kuvattujen rajausten tuloksena analysoitavia julkaisuja kertyi 11 kappaletta (ks. lista julkaisuista artikkelin lopussa). Aineistoa voi pitää kattavana edellä kerrotuin rajauksin. Suomalaisen maaseutukeskustelun koko laajaa kenttää aineisto ei luonnollisesti edusta.

Kuvatulla aineistonkeruumenetelmällä haaruroidut julkaisut voidaan jakaa kahteen kategoriaan: julkaisuista seitsemän käsittelee suomalaisten käsityksiä maaseudusta, sen kehityksestä ja kehittämisestä sekä maalaisista ja kaupunkilaisista. Julkaisut perustuvat haastatteluihin ja eri menetelmin tehtyihin kyselyihin, ja ne kuvaavat ihmisten ilmaisemia mielikuvia, asenteita tai käsityksiä maaseudusta. Toisen aineistokategorian muodostavat neljä tutkimusta, joissa on analysoitu suomalaisten sanomalehtien maaseutua koskevaa kirjoittelua. Nämä julkaisut kuvaavat puolestaan maaseutua koskevaa julkista keskustelua Suomessa.

Sosiaalisten representaatioiden rakentumista on hyödyllistä tarkastella muuttavana prosessina ja ajassa muokkaantuvina kokonaisuuksina (Sakki &

Menard 2014). Tätä ajatusta seuraten analysoimme julkaisujen sisällöt lähiluvun menetelmällä. Asettamamme tutkimuskysymyksen lisäksi kiinnitimme huomiota siihen, onko näissä aineistoissa havaittavissa merkittäviä maaseutukuvan muutoksia, missä asioissa ja mihin suuntaan?

Tarkastelumme ulkopuolelle jää ongelma, miten henkilökohtaiset maaseutumielikuvat tiedollisesti rakentuvat ja mitkä tekijät tähän prosessiin vaikuttavat. Maaseutumielikuvien ja yhteisöllisesti tuotettujen maaseutukuvien välinen suhde on kiinnostava ja tärkeä kysymys, mutta valitulla aineistolla ja menetelmin sitä ei ole mahdollista tutkia.

Maaseutukuvia tuotetaan ja muokataan monissa eri medioissa. Esimerkiksi television ja elokuvien maaseutukuvaa ja maaseutua suomalaisena mielenmaisemana on myös tutkittu (Tani 1995; Lehto 1996; Hietala 1996; Jumppanen & Suutari 2013 ja 2017). Olemme rajanneet tämän kiinnostavan näkökulman tarkastelumme ulkopuolelle. Olemme kuitenkin ottaneet mukaan 2000-luvulla tehtyjä tutkimuksia sanomalehtien maaseutukuvasta, koska sanomalehtien vaikutus on ollut poikkeuksellisen vahvasti keskustelussa esillä.

Suomalaisten maaseutukuvien muutoksen suunta

Sosiaalisten representaatioiden tutkimuksen keskeinen ajatus on keskustelujen asettaminen tutkimuksen keskiöön. Sosiaalisesti rakentuneina ja ihmisten välisenä kommunikaationa nämä keskustelut eivät koskaan vain kuvaa sosiaalista todellisuutta, vaan myös rakentavat sitä (Sakki ym. 2014, 320). Aineistolähtöisellä analyysillä olemme pyrki-neet valottamaan maaseutua koskevien kuvausten sisältöjä, merkityksiä ja muutosta.

Tiivistämme seuraavassa analyysin tulokset kolmeksi erityyppiseksi maaseutukeskusteluksi, joilla on ajallinen ja sisällöllinen erityisyytensä. Kyseiset keskustelut eivät noudata ajallista jatkumoa, vaan ne ovat kerrostuneet toisiinsa suomalaisen yhteiskunnan kehityksen myötä. Esimerkiksi vastakkainasettelua maalaisten ja kaupunkilaisten välillä esiin tuova keskustelu ei ole kokonaan poistunut,

mutta se on heikentynyt ja saanut uusia muotoja ajan kuluessa.

Maaseutua koskeva keskustelu on siis historiallisesti kerrostunutta ja sen piirteet säilyvät yhteisön sosiaalisessa muistissa. Toisaalta tämä keskustelu muuttuu ja uudistuu. Esitämme seuraavassa tulokintaamme niistä suunnista, uusista sävyistä ja merkityksistä, joita suomalaiseen maaseutukeskusteluun on tarkastellun aineiston perusteella kerrostunut.

Jyrkkien vastakohtaisuuksien maaseutukeskustelu

Sosiaalipsykologi Antti Eskolan Maalaiset ja kaupunkilaiset -tutkimusta (1963) voi luonnehtia klassikoksi, johon edelleen viitataan. Tutkimus ajoittui suomalaisen yhteiskuntatieteen menetelmien uudistumisen ja monimuuttujamenetelmien läpimurron aikaan. Teoriaausta oli asennetutkimuksessa. Tutkimus kohdistui kaupungeissa ja maaseudulla asuvan väestön asenteiden ja ennakkoluulojen eroihin. Taustaoletuksena oli, että Suomessa nämä erot ovat selvät ja heijastavat asuinpaikan lisäksi ihmisten luokkataustaa sekä asemaa tuottajina ja kuluttajina.

Haastatteluaineisto kerättiin neljältä paikkakunnalta (n=565). Mukana oli kaksi kaupunkia (Helsinki ja Iisalmi) ja kaksi maalaiskuntaa (Jokioinen ja Valtimo). Tutkimuksen taustalla oli näkemys yhteiskunnan teollistumisesta ja kaupunkimaistumisesta sekä niiden synnyttämän muutoksen luomista jännitteistä yhteiskuntaryhmien ja -luokkien välille. Maaseudun ihmiset nähtiin pitkälti edustavan maataloustuottajia ja kaupunkilaiset olivat lähinnä palkansaajia ja kuluttajia.

Opetusministeriön rahoittamalla tutkimuksella oli vahva yhteiskunnallinen tilaus. Kaupunkilaisten ja maalaisten, kuluttajien ja tuottajien välisiä ristiriitoja ja yhteistyön haluttomuutta pidettiin merkittävänä ongelmana, jonka koettiin heikentävän kansakunnan kiinteyttä. Nähtiin tärkeänä selvittää, millaisia mielikuvia maalaisilla ja kaupunkilaisilla on toisistaan ja toistensa elämästä vai rajoittuvatko ristiriidat lähinnä poliittiseen kenttään ja puoluelehtien propagandapalstoille. (Eskola 1963, 13–14.) Tutkimuksen taustaksi Eskola kokosi viittauksia

lähinnä kansainvälisiin tutkimuksiin, joissa todistettiin maaseudun ja kaupungin välisen jännitteen pitkää historiallista perimää. Epäluuloja ja kielteisyttä toista osapuolta kohtaan oli helppo havaita molemmin puolin ja useissa yhteiskunnissa. (emt., 14–17.) Lähtökohdaksen Eskola otti kuitenkin ajatuksen, etteivät suomalaisten asenteet todennäköisesti ole täysin vastakkaisia, vaan kuva on moninaisempi.

Eskola on myöhemmin (2009) kuvannut tutkimuksensa ajoittuneen aikakauteen, jolloin kaupunkilaisten ja maalaisten väliset ristiriidat olivat julkisuudessa voimakkaina esillä. Tämä oli tutkimuksen tekemisen keskeinen virike. Eskolan mukaan (emt., 75) testattavaksi haluttiin asettaa muun muassa tuolloin esillä ollut ajatus siitä, että maalta kaupunkiin muuttaneet suhtautuvat kaikkein kielteisimmin maalaisiin. Tämä mielikuva ei kuitenkaan saanut tutkimuksesta tukea. Kaupunkiympäristöön muuttaneet ensimmäisen polven kaupunkilaiset olivat jopa keskimääräistä myönteisempiä maaseutua ja maalaisia kohtaan (Eskola 1963, 181).

Tulosten mukaan jyrkimpiä kannat olivat tuottajaväestön ja vähemmän jyrkkiä kuluttajaväestön keskuudessa. Tästä Eskola teki johtopäätöksen, että näiden ryhmien kehityksestä voitaisiin päätellä myös asenteiden tuleva kehityssuunta.

”Toimihenkilöiden ja keskiluokan ryhmä kasvaa jatkuvasti työntekijöiden määrään verrattuna, jolloin luultavasti myös puolueeton asenne lisääntyy yksipuolisesti kaupunkimyönteisen asenteen kustannuksella. Jos nyt sekä kaupungeissa että maaseudulla ennakkoluottomuus lisääntyy ja äärimmäisen yksipuoliset asenteet vähenevät, on maaseudun ja kaupunkilaisten suhteissa odotettavissa jatkuvaa tasaantumista.” (Eskola 1963, 110)

Eskolan analyysin perusteella yhteiskunnan näköpiirissä oleva rakennemuutos olisi siis omiaan lieventämään maaseudun ja kaupungin välistä jännitettä ja ristiriitoja. Luokkayhteiskunnan osittainen purkautuminen ja muutos palveluyhteiskunnan suuntaan näyttäisi lieventäneen maaseudun ja kaupungin asukkaiden välisiä jännitteitä.

Maaseudun ja kaupungin välinen suhde oli 1960-luvun Suomessa iso poliittinen kysymys ja alueellisesti tasapainoinen kehitys nähtiin hyvin-

vointivaltion rakentamisen keskeisenä osana. Eskolan (1963) tutkimuksessa ilmeni, että lehdistössä esiintyvissä maaseutukuvissa maaseudun ja kaupungin välinen jännite tuli esiin voimakkaampana kuin maalaisten ja kaupunkilaisten suhteiden analyysin perusteella voisi olettaa.

Loiventuneiden vastakohtaisuuksien maaseutukeskustelu

Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti toteutti laajaan postikyselyyn perustuvan kyselytutkimuksen vuonna 2000. Siinä rakennettiin yhteyttä Eskolan (1963) tutkimukseen muotoilemalla lomakkeelle soveltuvin osin samoja kysymyksiä. Tutkimuksen rahoitti maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä. Sen tavoitteena oli selvittää suomalaisten maaseutukuvia kaupungeissa ja maaseuduilla asuvilta. Tilastokeskuksen satunnaisotannan perusteella lomake lähetettiin 4 000 (15–74 -vuotiaat) suomalaiselle Manner-Suomessa. Lomakeita palautui 2212 ja vastausprosentiksi tuli nyky-mittapuulla korkea 55,3 %. (Rouhiainen 2000.)

Tutkimuksen tarpeellisuutta ja merkitystä perusteltiin aikanaan sillä, ettei suomalaisten käsityksiä maaseudusta oltu pitkään aikaan kattavasti tutkittu. Aihetta todettiin sivutun muutamissa, esimerkiksi maallemuuttoon (Haliseva-Soila 1993) sekä nuorten maaseutuasenteisiin ja arvoihin liittyvissä (Paunikallio 2001) tutkimuksissa. Vesa Rouhiainen (2002) esitteli kyselytutkimuksen päätuloksia Suomalaisten maaseutukuvat -artikkelissa.

Keskeisimmät tulokset voidaan tiivistää kahteen päähavaintoon. Ensinnäkin maaseutua ja maaseudun asukkaita koskevissa käsityksissä näytti tapahtuneen selkeä muutos 1960-luvulta. Eskolan tutkimustuloksiin verraten maaseudulla ja kaupungeissa asuvien ihmisten käsityksissä toisistaan esiintyneet erot olivat tasoittuneet ja heidän toisistaan ilmaisemat luonnehdinnat olivat muuttuneet. Vaikka tutkimusten asetelmissa ja menetelmissä oli eroja ja vertailu siksi vaikeata, tehtiin tutkimuksessa joitakin rinnastuksia näiden kahden tutkimuksen tuloksista.

Koska Eskolan (1963) tutkimus oli aikansa asennetutkimusta, siinä pyrittiin mittaamaan ihmisten ennakkoluuloja ja näkemyksiä esimerkiksi toisten

ryhmien luonteenpiirteistä. Yksityiskohtana niistä nostettiin 2000-luvun tutkimuksessa esille kohteliaisuus ja ahneus. Kohteliaisuus todettiin vuonna 1963 sekä kaupunkilaisten että maalaisten mielestä pääsääntöisesti kaupunkilaisten ominaisuudeksi. Vuoden 2000 kyselyn tuloksissa tässä luonteenpiirteessä ei enää todettu eroa maalaisten ja kaupunkilaisten välillä. Ahneus oli puolestaan neljässä vuosikymmenessä ”vaihtanut puolta”: ennen ahneiksi määriteltiin tyypillisesti maalaiset, nyt ahneus yhdistettiin useammin kaupunkilaisiin niin maaseuduilla kuin kaupungeissa asuvien vastauksissa. (Rouhiainen 2002, 147.)

Maalaisuutta tai kaupunkilaisuutta ei tässä tutkimuksessa määritelty Eskolan (1963) tutkimuksen tapaan pelkästään asuinkunnan perusteella, vaan vastaajia pyydettiin myös identifioimaan itsensä maalainen-kaupunkilainen -ulottuvuudella. Näin saadun tuloksen mukaan suomalaiset mielsivät itsensä kolmeen luokkaan. Kolmasosa (30 %) vastaajista identifioi itsensä maalaisiksi, hieman runsas kolmasosa (35 %) kaupunkilaisiksi ja noin kolmasosa (34 %) tunnisti molemmat, eli heillä oli niin sanottu kaksoisidentiteetti: he kokivat itsensä osin kaupunkilaisiksi ja osin maalaisiksi. (emt., 145.) Tämä kolmijako ei myöskään täysin noudattanut maantieteellisiä alueita, eli myös kaupungeissa asui ihmisiä, jotka identifioituivat maalaisiksi. Kaupunkilaisiksi identifioituvista suurin osa oli syntynyt kaupungissa ja maalais- ja kaksoisidentiteetin omaavista valtaosa oli puolestaan syntynyt maaseudulta. Mutta molemmilla ryhmillä oli monenlaisia sidoksia alueiden välillä.

Kyselyn vastauksista piirtyvä maaseutukuva oli maiseman, luonnon, maaseudun elinkeinojen ja yleisen elämänmenon näkökulmista perinteinen. Esimerkiksi lomanvietto ja mökkikulttuuri olivat erottamaton osa maaseutukuvaa. Erityisesti kaupunkilaiset näkivät maaseudun vahvasti nostalgisessa valossa (Rouhiainen 2002, 146). Huomion arvoista oli läpikäyvän myönteinen kuva maaseudusta. Se edusti edelleen jotain aitoa ja hyvää suomalaisten mielenmaisemassa. Tätä havaintoa tuki myös Ahon ja Ilolan samaan ajankohtaan (2004) ajoittunut maalle muuttoa koskevia kokemuksia ja asenteita kartoittanut tutkimus. Rouhiainen (2002, 149) toteaa myös maaseudun ja kaupungin

vastakkainasettelun olevan tulosten perusteella pikemminkin purkautumassa kuin kärjistymässä.

Hieman edellä kuvatun kyselytutkimuksen jälkeen toteutti maantieteilijä Jarmo Malmsten (2004) sanomalehtianalyysin käyttäen aineistona maamme päälehtiin kuuluvien Helsingin Sanomien ja Turun Sanomien vuosikertoja vuodelta 2002. Hän tarkasteli sisältöjä nelikentän kautta, jossa oli myönteinen-kielteinen julkisuus ja muuttuva-muuttumaton maaseutu -ulottuvuudet. Malmsten tiivistää kyseisissä sanomalehdissä kuvatun maaseudun joko jämähtäneeksi, ruusunpunaiseksi, näivettyväksi tai täynnä mahdollisuuksia olevaksi (emt., 10–17). Sanomalehtien maaseutukuvaa voisikin tämän analyysin perusteella luonnehtia jatkumoksi, jossa maaseutu on samanaikaisesti taantuva, nostalgisen maalaisromanttinen ja kehitysmönteinen.

2000-luvun alkupuolella toteutetuista analyysistä voidaan todeta, että 1960-luvun asenteiden ja ennakkoluulojen maailmasta oltiin tultu pitkä matka 2000-luvun alun tietoyhteiskunnan aikaan. Vaikka eroja ja jännitteitä edelleen oli, tutkimusten pääviesti oli erojen tasaantuminen, asenteiden ja tulkintojen loiveneminen. Toisaalta suurten sanomalehtien toimituksissa oltiin melko perinteisissä asetelmissä. Seuraavissa tutkimuksissa tähän kansalaisten näkemysten ja median maaseutukuvien eroon alettiin kiinnittää erityistä huomiota.

Uudistumiskeskeinen maaseutukeskustelu

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra otti vuosina 2009–2010 maaseudun kysymykset agendalle käynnistämällä Maamerkit-ohjelman. Siihen liitettiin myös suomalaisten maaseutukuvia koskevaa tutkimusta. Ohjelman julkilausuttuna tavoitteena oli uudistaa maaseutua koskevaa kertontaa ja maaseudun kehittämisen retoriikkaa. Keskeisenä ajatuksena oli lähestyä maaseudun kehittämistä kysyntälähtöisesti. (Hyryläinen ym. 2012.)

Taustaksi haluttiin ajantasaista tutkimustietoa. Julkisen maaseutukuvan tutkimista koskevan toimeksiannon sai Tampereen yliopiston sosiologian professori Pertti Alasuutari kollegoineen (Alasuutari & Alasuutari 2011; ks. myös Alasuutari 2011).

Alasuutarien tutkimuksessa oli kaikkiaan 784 artikkelin laajuinen aineisto vuosilta 2000–2009. Siihen kuului Helsingin Sanomat (504 artikkelia), Aamulehti (70), Kaleva (101), Karjalainen (71), Vihreä lanka (17), Image (4) sekä Meidän Mökki-lehti (17). Aineisto koostui mainittujen lehtien digiarkistoista (Alasuutari & Alasuutari 2011, 11).

Tutkijat analysoivat diskurssianalyysin menetelmin lehtikirjoituksia. Tavoitteena oli jäsentää maaseudulle annettuja merkityksiä sekä kuvata maaseutu -sanana temaattisia konteksteja. Tavoitteena oli myös tulkita maaseutuun liittyvien merkitysten mahdollisia muutoksia 2000-luvulla.

Tutkimuksen keskeisinä johtopäätöksinä tutkijat toteavat, että sanomalehtien maaseutukuvassa ei 2000-luvulla ole tapahtunut suuria muutoksia. Maaseutu rakentuu pääpiirtein vanhaan tapaan, kaupungin vastakohtana. Julkisuudessa maaseutu liitetään luonnonympäristöön ja maisemaan sekä maa- ja metsätalouteen. Tutkijoiden mukaan ajallisessa jatkumossa maaseutu paikantuu aineiston perusteella menneeseen ja epämoderniin. Tutkijat havaitsivat maaseutupoliittisen keskustelun tarkastelujaksolla hiipuvaksi teemaksi. Toisaalta määrän vähenemisen ohella he havaitsivat laadullisen muutoksen: vaatimukset maaseudun kehittämisen välttämättömyydestä olivat vähentyneet (Alasuutari & Alasuutari 2011, 31). Journalistinen maaseutukuva oli siis kaikkiaan ilmeeltään perinteinen ja melko staattinen.

Maamerkit-ohjelmassa toteutettiin lisäksi kansalaisille suunnatut internet-kyselyt (2009 ja 2011). Asiantuntijat, yrittäjät ja toimittajat otettiin niihin mukaan omina erityisryhminään. Kyselyt tehtiin Maamerkit -barometrin nimissä ja ne toteutti Taloustutkimus Oy. Näin saatavan tiedon ajateltiin muodostavan eräänlaisen vastinparin edellä mainitulle mediatutkimukselle. Taustalla oli ajatus, että julkisuudessa esitetty maaseutukuva eroaisi kansalaisten näkemyksistä. Ohjelman johtajana toiminut Eeva Hellström kuvaakin tätä tutkimuksen esipuheessa (Alasuutari & Alasuutari 2011, 3) mielenkiintoiseksi vertailuasetelmaksi, jossa median luomaa maaseutujulkisuutta voidaan verrata suomalaisten käsityksiin maaseudusta.

Maamerkit-ohjelman yhtenä tavoitteena oli myös kehittää maaseutubarometri, jolla voitaisiin

määräajoin mitata suomalaisten käsityksiä maaseudusta, sen muutoksia ja mahdollisuuksia. Ensimmäinen barometri toteutettiin jo 2009 osana ohjelman valmistelua ja toinen kysely tehtiin vuonna 2011. Barometrit perustuivat internet-kyselyihin. Barometrillä nähtiin olevan jatkossa yhteys maaseutupoliittikkaan ja maaseudun kehittämiseen. Rantamäki-Lahtinen kumppaneineen (2013, 7) toteavat tähän aineistoon pohjautuvan tutkimuksensa johdannossa, että ”barometri vahvistaa poliittisen päätöksenteon ja maaseudun kehittämisen tietopohjaa”.

Barometrin aineistoon perustuvassa tutkimuksessa maaseutua tarkasteltiin muun muassa alueellisenä ja maisemallisena kokonaisuutena. Tulosten perusteella asuinpaikalla ei näyttänyt olevan suurta merkitystä siihen, miten ihmiset tulkitsevat maaseutua alueena: kaupunkilaiset ja maalaiset luonnehtivat maaseutumaisesta ympäristöstä melko yhtenäisesti. Ylivoimaisesti vahvimpana vastaajien mielikuviin latautui käsitys maaseudusta idyllinä. Kuva maaseudusta dynaamisena ja modernina alueena oli edellistä heikompi, mutta kuitenkin voimakkaampi kuin tulkinta maaseudusta yhteiskunnan rasitteena. Tutkijat toteavat idyllisen ydinmaaseudun hallitsevan suomalaista mielikuvaa maaseudusta. (Emt., 12–15.) Maalaisiksi itsensä määrittelevien vastaajien kohdalla kuva idyllisestä ja dynamisesta maaseudusta on selvästi vahvempi kuin kaupunkilaisen tai kaksoisidentiteetin omaavilla vastaajilla (emt., 21).

Tähän tutkimukseen oli otettu käyttöön aiemmin (Rouhiainen 2002) esitetty ajatus tiedustella suomalaisten identifioitumista maaseutu–kaupunki-ulottuvuudella sekä siinä esitetty käsite *kaksoisidentiteetti* (Rantamäki-Lahtinen ym. 2013, 16). Koska tämä kysymys identiteetistä oli esitetty jo edellisessä barometrissä 2009, tuloksia oli käytettävissä kahdelta vuodelta. Molempina ajankohtina tehtyjen kyselyjen tulokset olivat samansuuntaisia erojen mennessä virhemarginaaliin.

Ohjelman johtaja Eeva Hellström (2011) piti identiteettiä koskevia tuloksia keskeisinä nostamalla esiin kyselyjen tulosten vertailussa. Niiden mukaan noin 19–22 % suomalaisista mielsi itsensä maalaisiksi, 39–40 % kaupunkilaisiksi ja 36–38 % vastasi kokevansa sekä maalaisuutta että kaupunkilaisuutta. Tulos oli samansuuntainen, joka oli saatu

systemaattisella satunnaisotannalla tehdyllä tutkimuksella kymmenen vuotta aiemmin. Ikäryhmittäin tarkasteltuna kaupunkilaisidentiteetti on hieman keskimääräistä vahvempi ikäryhmässä 15–24 -vuotta. Identifioitumisessa oli luonnollisesti myös alueellisia eroja. Pääkaupunkiseudulla asuvista maalaisiksi identifioitui 5 %, mutta kaksoisidentiteetin tunnisti itsessään 36 % vastaajista. Erittäin tärkeäksi identiteettitekijäksi maalaisuuden tai kaupunkilaisuuden koki 11 % vastaajista. Ei lainkaan tärkeäksi puolestaan 24 %, joten tulokset osoittavat näillä identiteettitekijöillä olevan merkitystä suomalaisille. (Emt.)

Taloustutkimus Oy toteutti Työ- ja elinkeinoministeriön toimeksiannosta vielä syys-lokakuussa 2013 uuden maaseutubarometrin (Aho & Rahkonen 2014). Tutkijat totesivat sen olevan jatkoa aiemmille Maamerkit -ohjelman kyselyille 2009 ja 2011. Internet-kyselyyn saatiin 2341 vastausta. Teema-alueet olivat samanlaiset kuin aiemmissa tutkimuksissa. Suuria eroja vuoden 2011 vastauksiin ei tällä uudella kyselyllä saatu. Kysely todensi suomalaisten erittäin myönteisen asennoitumisen maaseutuun. Maaseutu mielletään turvaliseksi, luonnonläheiseksi ja aidoksi hyvinvoinnin lähteeksi. (Emt.)

Eri vastaajaryhmien eroista voi tässä nostaa asiantuntijoiksi luokitellun joukon (kuten maaseutuviranomaiset, maaseudun kehittäjät ja tutkijat) keskimääräistä selvästi myönteisemmät näkemykset maaseudusta ja sen tulevaisuudesta. Edellä keskusteltuun maaseudun mediakuvaan liittyen Aho ja Rahkonen (2014) toteavat tulosten viittaavan myös siihen, että median edustajilla olisi keskimäärin hieman myönteisempi katsanto kaupunkielämää kohtaan. Monissa kohdin eroa ei kuitenkaan voida luotettavasti osoittaa.

Kokoavasti voi todeta, että Maamerkit -ohjelma oli varsin poikkeuksellinen yritys vaikuttaa kansalliseen maaseutukeskusteluun. Suomessa aktiivisen roolin yhteiskunnallisen ajattelun uudistajana ottanut Sitra nosti maaseudun näyttävästi asialistalle. Maamerkit -ohjelman retoriikalla pyrittiin myös vaikuttamaan uuden EU-rakennerahastokauden (2017–2021) toimeenpanoon. Prosessiin osallistuikin useita maaseudun kehittämisen kanalta tärkeän rahoitusmekanismin, Manner-Suo-

men maaseutuohjelman parissa työskenteleviä asiantuntijoita.

Maamerkit-ohjelman ydinviestiksi kiteytyi maaseudun mahdollisuus vastata globaaliin kysyntään. Maaseutua tulisi tarkastella kansallista kehystä laajemmin, kaupungistuvan maailman luoman kysynnän näkökulmasta. Maaseudun tuotantolähtöinen kehittämisretoriikka pitäisi muuttaa kysyntälähtöiseksi. Tällainen retoriikka voidaan nähdä myös näkökulman muuttamisena maaseudusta kaupunkeihin. Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa keskustellaan niin sanotusta kaupungistumisen paineesta (*urban pressure*), joka ohjaa myös maaseutua koskevaa keskustelua ja maaseudun kehittämistä (Buciega ym. 2009).

Maaseuduton maaseutukeskustelu

Tuorein suomalaisten identiteettejä koskettava kyselytutkimus julkaistiin kesäkuussa 2018. Ajatuspaja e2:n Suomen Kulttuurirahaston rahoituksella toteutetussa tutkimuksessa tarkasteltiin noin 6000 suomalaisen internet -kyselyn vastauksia ja ryhmähaastatteluja (Pitkänen & Westinen 2018). Tutkimuksen keskeisenä tuloksena on, että suomalaiset muodostavat joistakin eroista huolimatta lopulta melko yhtenäisen kulttuurin, jossa alueellisilla ja paikallisilla identiteeteillä on edelleen merkitystä.

Alueellisten ”heimoidentiteettien” vahvistumisen raportoidaan tutkimuksessa yllättävänä tuloksena. Tämä korostus herättää kysymyksen siitä, mikä yhteys kyselyllä on samanaikaisesti valmis-teilla olevaan maakuntahallinnon uudistukseen. Ainakin uudistus saa tältä osin tutkimuksesta tukea. Iän ja sosiaalisen aseman kaltaiset yksilölliset taustamuuttujat vaikuttavat samaistumisen kohteisiin. Identiteetti muuttuu elämäntilanteiden mukaan. (Pitkänen & Westinen 2018, 49–51.)

Tämän kyselyn kiinnostavin piirre on kuitenkin se, mitä julkaisussa ei ole sanoitettu tarkastelun kohteeksi. Tekstissä ei nimittäin käytetä sanaa maaseutu, vaan se on eri yhteyksissä korvattu käsitteillä kunta, alue tai maakunta. Tätä tarkoittaa esimerkiksi, että kaupunki ja maaseutu sanaparin sijasta käytetään sanoja kaupunki ja asuinkunta (Pitkänen & Westinen 2018, 28). Perinteiseen

maaseutupuhuntaan viitataan lähinnä vain sanan kylä käytöllä, joka on tutkimuksessa eräänlainen maaseudun vastine kaupunkien naapurustoille. Tämä on esimerkki siitä, että maaseutuun voidaan viitata eri tavoin käyttämättä käsitettä maaseutu.

Viimeisin laaja suomalaisten sanomalehtien maaseutukuvaa koskeva systemaattinen tutkimus (Leinamo & Voutilainen 2017) pureutui vuosikertojen 1994 ja 2015 sanomalehtikirjoitteluun Helsingin Sanomissa, Aamulehdessä ja Turun Sanomissa. Yhteensä 179 lehden artikkelien analyysin tuloksen tutkijat kiteyttävät heikkenevän kiinnostuksen kehitykseksi. Ensimmäisen tutkimusvuoden 1994 kirjoittelu maaseudusta oli EU-päätöksen ympärillä vilkasta, innostunutta ja myönteistä. Maaseutu esitettiin romanttisena, mutta myös vahvan toiminnallisena ja mahdollisuuksiltaan rikkaana. Vuoden 2015 kirjoittelu oli ensinnäkin selvästi vähäisempää, mutta myös intohimottomampaa. Maaseutu oli muuttunut paikaksi, josta ei ole paljon kerrottavaa (emt., 162). Tutkijoiden mukaan maaseutu kuvataan nykyisin kaupunkilaisten harrastusten ja vapaa-ajan viettopaikkana. Nostalgisuus on vaihtunut realismiin ja pessimistisyyteen. Näkökulma on muuttunut kaupunkilaisemmaksi.

Johtopäätökset: suomalaisen maaseutukuvaston kehityksen suunta

Tarkastelemamme aineiston perusteella suomalaisen maaseutukeskustelun päävirta on kulkenut voimakkaasti vastakkain asettelevasta retoriikasta kohti ristiriitoja lieventävään ja jaettua identiteettiä korostavaan suuntaan. Uusimpana kerrostumana voidaan havaita maaseutua koskevan ajattelun ja retoriikan uudistamiseen pyrkivät keskustelut. Ne kiinnittyvät voimakkaasti maaseudun asemaan kestävässä kehityksessä sekä globaalissa ja kaupunkivetoisessa taloudessa.

Suomalaisessa maaseutukuvastossa näyttää 2000-luvulla korostuvan kansalaisten identifioitumisen liittyvät tekijät. Myös keskustelu maaseutumielikuvien merkityksestä on vahvistunut. Kuvastossa on ristiriitaisuutta ja jännitteisyyttä. Maaseutua kuvaavia väitteitä asetetaan luontevasti

vastakkaisilta näyttäville jatkumoille. Esimerkiksi toimeentuloa koskevassa maaseutukeskustelussa yleisöä voi puhutella joko taloudellisen niukkuuden tai rajattoman kasvun sanastolla. Vaikka nämä ulottuvuudet näyttävät vastakkaisilta, samaan aikaan ne tuntuvat kokemuksen tasolla tosilta.

Vanhat maaseutupuhunnan kerrostumat eivät ole keskustelusta hävinneet. Perinteisetkin vastakkainasettelut näyttävät edelleen olevan julkisessa keskustelussa käyttökelpoisia. Maaseudun ja kaupungin vastakohtaisuutta on edelleen helppoa uusintaa retorisesti. Maaseutukuvan nostalgisuus on myös voimissaan, ja se on asetettavissa vastakkaiseksi modernin ja urbaanin kuvaston kanssa. Toisaalta juuri tästä vastakkaisuudesta syntyy luovaa jännitettä, joka kiehtoo kuluttajia ja herättää kiinnostusta.

Alasuutarin (2011, 18) mukaan maaseudun vetovoima tai luotaantuontävyys riippuvat nykyisin pitkälti siitä, millaiseksi sen imago rakentuu ihmisten mielissä. Hän tulkitsee maaseudun imagon jopa vahvistuneen niin Suomessa kuin kansainvälisesti. Konkreettisenä merkinä on maaseutuasumiseen ja vapaa-aikaan keskittyvien sekä maaseutuidyllä esittelevien aikakauslehtien määrän lisääntyminen monissa maissa (emt., 19).

Alasuutari luonnehtii 2000-luvun maaseutukuvaa kaikkiaan ristiriitaiseksi. Tätä hän selittää muun muassa sillä, että suuri osa matkailuun liittyvästä brändin rakentamisesta perustuu juuri aidon ja alkuperäisen, jopa eksoottisen maalaiskulttuurin markkinointiin ja esittämiseen. Juuri tällaiset kuvat maaseudusta viehättävät ja vetoavat maaseutua kuluttaviin turisteihin. Maaseudulla asuvat ja sitä lähemmin tuntevat sen sijaan ottavat etäisyyttä näihin nostalgisiin kuvauksiin. Tämä on Alasuutarin (2011, 30) mukaan yksi keskeinen selittävä tekijä siinä, miksi maaseutukuva näyttyy julkisuudessa nykyisin niin ristiriitaisena.

Olemme edellä osoittaneet, että suomalaista maaseutukeskustelua on 2000-luvulla tarkoituksellisesti pyritty uudistamaan ja monimuotoistamaan. Keskustelua on etäännytetty perinteisistä kerronnan tavoista, ja retoriikkaa on viety uusiin yhteyksiin, kuten kansainvälisyyteen ja uudistuvan biotalouden tematiikkaan. Toisaalta nostalgisuuden säilyttämisestä vastakohtaisuudesta on tullut

markkinoita kiihottava voima, jota yritykset hyödyntävät tarkoituksellisesti esimerkiksi matkailun markkinoinnissa.

Kiinnostavana yksityiskohtana aineistossamme oli suomalaisten identiteettiä käsittelevä julkaisu, jossa ei enää käytetä lainkaan sanaa maaseutu. Se oli korvattu muilla sanoilla, jotka suomalaisten sosiaalisessa muistissa kuitenkin kantavat vahvasti maaseutumerkityksiä, kuten esimerkiksi sana *kylä*. Myös maaseudun ja kaupungin vastakkainasettelun ohittava ilmaisu ”kaupungit ja kunnat” sisältää ajatuksen, että sana kunta kantaa suurin piirtein samaa merkitysisältöä kuin maaseutu.

Maaseutua koskevien representaatioiden tutkimisesta ja tulevaisuudesta

Pohdimme lopuksi edellä esitetyn analyysin pohjalta suomalaisen maaseutukuvaston mahdollista kehitystä. Nostamme kuvaston muotoutumiseen vaikuttavina tekijöinä esiin sekä digitalisaation vaikutukset että kuntien tehtäviin ja toiminta-ajatuksen tulevan muutoksen.

Pidämme maaseutukuvaston monimuotoistumista todennäköisenä. Julkisten toimijoiden ja asiantuntijoiden lisäksi yksityiset yritykset ja kansalaiset voivat jakaa näkemyksiään ja julkaista maaseutumielikuviaan lähes rajatta. Tämä tuottaa keskusteluun uudenlaista jännitteisyyttä mutta myös hallitsemattomuutta. Yksittäisten henkilöiden maaseutumielikuvien tutkiminen edellyttäisi toisenlaisen aineiston keräämistä. Tässä artikkelissa analysoidussa aineistossa ei ollut julkaisuja, joissa olisi tarkasteltu systemaattisesti ”uuden uuden median” (Levinson 2009) kanavissa esitettävää maaseutukuvaa tai sen rakentamiseen liittyviä tekijöitä.

Maaseutukeskustelun moniäänisyyden mahdollistaa avoimempi monikanavainen media. Toistaiseksi on vain vähän tutkimusta siitä, miten uudet kommunikaatioympäristöt, esimerkiksi sosiaalinen media vaikuttavat sosiaalisten representaatioiden muodostumiseen (Sakki ym. 2014, 326). Pidämme todennäköisenä, että sosiaalinen media eri muodoissa edistää maaseutukuvaston sirpaloitumista. Erilaisista maaseuduista jaetaan

päivityksiä tulevaisuudessa kiihtyvään tahtiin. Uudet digitaaliset kommunikaation muodot ja alustat muokkaavat myös tieteellisen tiedon ja kokemustiedon suhdetta (Wahlström 2012).

Keskeisenä muutostekijänä on siis digitalisaatio eli digitaalisen teknologian yleistymisen arkielämässä. Digitalisaatio lisää ihmisten osallistumisen mahdollisuuksia sekä vähentää sidonnaisuutta paikkaan ja aikaan. Lisäksi se muokkaa laajassa mielessä myös ihmisten toimintamahdollisuuksia ja ihmiskuvaa synnyttämällä verkottuneen ihmisen, eli niin sanotun *homo connectusin* (Llamas & Belk 2013). Maaseudun näkökulmasta tarkasteltuna digitalisaatio vaikuttaa liiketoiminnan ja julkisten palveluiden kehittämiseen, mutta se muuttaa myös kuntien viestintäympäristöä monimedialliseen ja moniäänisyyttä mahdollistavaan suuntaan.

Digitaaliset sovellukset tarjoavat esimerkiksi kuntalaisille suoran kanavan luoda, ylläpitää, neuvotella, viestiä ja ottaa kantaa maaseutuun liittyvään keskusteluun omasta näkökulmastaan ja ilman välittäviä toimijoita ja perinteistä mediaa, kuten esimerkiksi sanomalehtiä. Digitaalisen maailman verkottuneet kansalaiset kuluttavat ja tuottavat maaseutua uudella tavalla, mielikuviansa ja -halujensa ohjaamana. Tämä tapahtuu käyttäjien tuottaman sisällön (*user-generated content*) myötä. Odotettavissa onkin, että digitalisaatio jäsentää uusilla ja odottamattomilla tavoilla niin henkilökohtaisia maaseutumielikuvia kuin julkista maaseutukuvaa.

Kunnille rakennetaan parhaillaan uutta roolia osana historiallisen suurta hallinnon uudistusta. Kuntien ja maaseudun kehitys on kuitenkin ollut vahvasti vastavuoroista. Kuntien paikkaperustaisen hallintatavan muotoutumisella on läheinen yhteys maaseudun kehitykseen ja sitä kautta myös maaseutua koskevaan keskusteluun. Erityisesti pienten kuntien tulevaisuus kietoutuu läheisesti kysymyksen maaseutujen elinvoimasta. (Hyryläinen 2017.) Kuntalaisten hyvinvoinnin edistämisen lisäksi kunnissa on vahvistumassa paikallisen elinvoiman kehittämisen tehtävä.

Uudet elinvoimakunnat ovat keskeisiä toimijoita maaseutukuvan luomisessa. Tässä roolissa kunnat kilpailevat entistä aktiivisemmin uusista asukkaista, yrityksistä, resursseista ja huomiosta. Kuntien strateginen kehittäminen onkin viime vuosina saanut

yritysten markkinoinnista tuttuja piirteitä muun muassa brändi- ja imagotyöstä. Kuntien ja seutukuntien on esitettävä itsensä mahdollisimman vetovoimaisina ja kilpailukykyisinä paikkoina (Kavaratzis & Ashworth 2006; Kavaratzis 2005; Boyne & Hall 2006). Tällainen maaseudun kehittäminen on esimerkki ihmisten mielikuviiin vaikuttamaan pyrkivästä, markkina- ja kysyntälähtöisestä kehittämisen käytännöstä.

Edellä kuvaamamme muutokset eivät vähennä systemaattisten maaseutua koskevien tutkimusten tarvetta. Tilastoaineistoihin perustuvia alueellisia

analyysjä tarvitaan edelleen maaseutupolitiikan ja maaseudun kehittämisen tueksi. Keskeisessä asemassa ovat myös monitieteiseen tutkimukseen perustuvat kuvaukset maaseudun tilasta ja elämästä. Ne luovat keskeisen tiedollisen pohjan maaseutupolitiikan päämääriä koskevalle päätöksenteolle. Kriittisellä tutkimuksella voimme myös pureutua niihin arkipäiväistyneisiin maaseudun kuvauksiin ja käytänteisiin, joita ei osata kyseenalaistaa, mutta joita kuitenkin poliittisessa ja muussa päätöksenteossa jatkuvasti käytetään.

Kiitämme professori Anna-Maija Pirttilä-Backmania asiantuntevista kommentista ja keskustelusta koskien sosiaalisten representaatioiden tutkimusta sekä PsL, psyterapian erikoispsykologi Jarmo Kontusta kommentista liittyen mielikuvan käsitteeseen. Lehden kutsumia vertaisarvioijia kiitämme asiantuntevista huomioista ja ehdotuksista, jotka johtivat artikkelia parantaviin muutoksiin.

Lähteet

A: Maaseutumielikuvia kartoittaneet julkaisut (7 kpl)

Aho, Seppo & Heli Ilola 2004. Maaseutu suomalaisten asenteissa, toiveissa ja kokemuksissa. Lapin yliopiston kauppatieteiden ja matkailun tiedekunnan julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 2. Rovaniemi.

Aho, Pauliina & Juho Rahkonen 2014. Maaseutubarometri 2014. Tutkimusraportti. PowerPoint esitys 17.1.2017. Saatavissa: https://mmm.fi/documents/1410837/1516647/Maaseutubarometri+2014_LOPPURAPORTTI.pdf/3d544033-79ea-453d-9406-4ba37ffdf4aa

Eskola, Antti 1963. Maalaiset ja kaupunkilaiset. Kirjayhtymä. Rauma.

Pitkänen, Ville & Jussi Westinen 2018. Sittenkin samanlaisia? Tutkimus suomalaisten identiteeteistä. Raportti 1. e” ja Suomen Kulttuurirahasto. Saatavissa: <http://e2.fi/publication/45>

Rantamäki-Lahtinen Leena, Kari Mikko Vesala & Hillka Vihinen 2013. Mielikuvia, mielipiteitä ja politiikkaa. Maaseutubarometri 2011. MTT Raportti 114. Saatavissa: <http://jukuri.luke.fi/bitstream/handle/10024/481290/mtttrportti114.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Rouhiainen, Vesa 2000. Suomalaisia mielikuvia maaseudusta. Maaseudun uusi aika 3/2000. 32–37.

Rouhiainen, Vesa 2002. Suomalaisten maaseutukuvat. Teoksessa: Muutoksen maaseutu. Hyyryläinen, Torsti & Hannu Katajamäki (toim.). Monitieteiset maaseutuopinnot. Rural Studies -verkosto. 139–150. Saatavissa: <http://docplayer.fi/263966-Monitieteiset-maaseutuopinnot-rural-studies-muutoksen-maaseutu-artikkelikokoelma.html>

B: Sanomalehtien maaseutukeskustelua kartoittaneet julkaisut (4 kpl)

Alasuutari, Pertti & Eero Alasuutari 2011. Maaseudun merkitykset suomalaisessa Julkisessa keskustelussa. Diskurssianalyttinen tarkastelu. Sitra selvityksiä 50. Saatavissa: <https://media.sitra.fi/2017/02/24050617/SelvityksiC3A42050.pdf>

Alasuutari, Pertti 2011. Mielikuvien muutos ja pysyvyys: Maaseutukäsite suomalaislehdissä 2000-luvulla. Maaseudun uusi aika 1/2011, 17–32.

Leinamo, Kari & Olli Voutilainen 2017. Maaseutu sanomalehdissä. Aamulehden, Helsingin Sanomien ja Turun Sanomien maaseutukuva vuosina 1995 ja 2015. Vaasan yliopisto Levon-instituutin julkaisuja 142. Vaasa. Saatavissa: https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-755-2.pdf

Malmsten, Jarmo 2004. Maaseutu mediassa. Maaseudun uusi aika 1/2004, 5–19.

Kirjallisuus

- Arruda, Angela 2015. Image, social imaginary and social representations. Teoksessa: Sammut, Giancarlo, Eleni Andreouli, George Gaskell & Jaan Valsiner (toim.). The Cambridge Handbook of Social Representations. Cambridge. Cambridge University Press. 128–142.
- Boyne, Steven & Hall, Derek 2006. Place promotion through food and tourism: Rural branding and the role of websites. *Place Branding*, Vol. 1/ 1, 80–92.
- Buciega, Almudena, Maria-Dolores Pitarch, & Javier Esparcia 2009. The Context of Rural-Urban Relationships in Finland, France, Hungary, The Netherlands and Spain. *Journal of Environmental Policy & Planning*. 11:1, 9–27.
- Eskola, Antti 2009. Mikä henki meitä kantaa. Katselen työni jälkiä. Tammi. Helsinki.
- Haikonen, Jyrki & Pentti Kiljunen 2003. Mitä mieltä, suomalainen? EVAn asennetutkimuksien kertomaa vuosilta 1984–2003. Yliopistopaino. Saatavissa: https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2010/06/Mita_mielta_suomalainen.pdf
- Halfacree, Keith 2006. Rural space: constructing a three-fold architecture. Teoksessa: Cloke, Paul, Terry Marsden, Patrick Mooney (toim.). *Handbook of Rural Studies*, Sage, London, 44–62.
- Halfacree, Keith 2007. Trial by space for a “radical rural”: Introducing alternative localities, representations and lives. *Journal of Rural Studies* 23, 125–141.
- Haliseva-Soila, Merja 1993. Maaseudun uudet asukkaat. Kaupunkilaisten maaseutukuva ja maalemuuttopotentiali maaseudun kehittämisen mahdollisuutena. Helsingin yliopisto. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki, Julkaisusarja A:2. Seinäjoki.
- Hall, Stuart 1999. Identiteetti. Vastapaino. Tampere.
- Hellström, Eeva 2011. Maamerkit barometri 2011. Tulokset: Identiteetti. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra, PowerPoint esitys, 18.5.2011.
- Henttinen, Annastiina (toim.) 2009. Maaseutu politiikan tantereena. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 1988–2008. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 4/2009.
- Hietala, Veijo 1996. Takaisin kotiin? – Myyttinen maaseutu elävän kuvan kulttuurissa. *Maaseudun uusi aika* 2/96, 40–44.
- Hyyryläinen Torsti 2017. Maaseutu ja paikkaperustaisen hallinnan tulevaisuus. Teoksessa: Nyholm, Inga, Arto Haveri, Kaija Majoinen & Marianne Pekola-Sjöblom (toim.). *Tulevaisuuden kunta- Kuntaliitto*. Acta-sarja 264. Helsinki, 188–205.
- Hyyryläinen, Torsti, Päivi Pylkkänen & Timo Suutari 2012. Miten maaseutu vastaa tulevaisuuden kysyntään? Maaseutu Suomi-strategiassa –työpajaproessin tuloksia. Sitran selvityksiä 67. Sitra. Saatavissa: <https://media.sitra.fi/2012/06/19141555/Selvityksia67.pdf>
- Llamas, Rosa & Russell Belk 2013. Living in a digital world. Teoksessa: Belk, Russel & Rosa Llamas (toim.) *The Routledge Companion to Digital Consumption*. New York: Routledge, 3–12.
- Lefebvre, Henri 1991. *The Production of Space*. Blackwell. Oxford.
- Levinson, Paul 2009. *New New Media*. Boston (MA): Allyn & Bacon.
- Jorgensen, Marianne & Louise J. Phillips 2002. *Discourse Analysis as Theory and Method*. Sage Publications. London.
- Joutsivuo, Timo & Markku Kekäläinen 2005. Kaupunki historian kuvastimessa antiikista 1900-luvun alkuun. Teoksessa: Joutsivuo, Timo & Markku Kekäläinen (toim.). *Kaupunkikuvia ajassa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura SKS. Historiallinen Arkisto 119. Vammala, 9–24.
- Jumppanen, Aapo & Timo Suutari 2013. Pelon ja toiseuden maaseutu – Maaseudun toiseuden rakentuminen Kuutamosonaatti-elokuvassa. *Maaseudun uusi aika: maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti*. 1/ 2013, 18–29.
- Jumppanen, Aapo & Timo Suutari 2017. The Moonlight Sonata – Reproducing anti-idyllic rural representations in Finnish popular film. *Journal of Finnish Studies*. 20:2, 196–219.
- Kavaratzis, Mihalis 2005. Place Branding: A Review of Trends and Conceptual Models. *The Marketing Review*. Vol. 5 / 4, 329–342.
- Kavaratzis, Mihalis & Gregory Ashworth 2006. City branding: an effective assertion of identity or a transitory marketin trick? *Place Branding*, Vol. 2/ 3, 183–194.
- Kosslyn, Stephen M. 1994. *Image and Brain. The Resolution of the Imagery Debate*. A Bradford Book. The MIT Press. Cambridge, London.
- Lehto, Satu 1996. Agraariunelma ja tyhjenevä maaseutu elokuvassa. *Maaseudun uusi aika* 2/1996, 33–39.
- Moscovici, Serge 1961. *La psychanalyse, son image et son public*. Pariisi: Presses Universitaires de France.
- Paunikallio, Merja 2001. Nuoret maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksessa. Tutkimus arvoista, asenteista ja odotuksista. Helsingin yliopisto. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki, Sarja B:23. Seinäjoki.
- Pyllyshyn, Zenon 2003. Return of the mental image: are there really pictures in the brain? Teoksessa: *TRENDS in Cognitive Sciences*. Vol. 7/3, 113–118.

- Rosenqvist, Olli 2004. Maaseudun asemoituminen myöhäismodernissa yhteiskunnassa. Acta Wasaensia No 129. Aluetiede 9.
- Rosenqvist, Olli 2000. Hegemoninen kamppailu maaseudusta. Maaseudun uusi aika 3/2000, 8–21.
- Sakki, Inari, Jaana-Piia Mäkiemi, Eemeli Hakoköngäs & Anna-Maija Pirttilä-Backman 2014. Miten tutkia sosiaalisia representaatioita? Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 51, 317–329.
- Sakki, Inari & Rusten Menard 2014. Ankkurointi, naturalisointi ja muutos sosiaalisten representaatioiden tutkimuksessa. Teoksessa: Myyry, Liisa, Salla Ahola, Marja Ahokas & Inari Sakki (toim.). Arkiajattelu, tieto ja oikeudenmukaisuus. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisu 2014:18. Sosiaalipsykologia. 68–91.
- Shucksmith, Mark & David L. Brown 2016. Framing Rural Studies in the Global North. Teoksessa: Shucksmith, Mark & David L. Brown (toim.). Routledge International Handbook of Rural Studies. Routledge, Cornwall, 1–26.
- Sillanpää, Keimo & Tommi Ålander 2017. Maaseutukatsauksen 2017 kansalaiskyselyn yhteenvetoraportti. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisu 8/2017. Helsinki. Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80601/MMM_8_2017_low.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Tani, Sirpa 1995. Elokuvien maaseutu suomalaisena mielenmaisemana. Maaseudun uusi aika 2/1995, 38–47.
- Uusitalo, Eero 2009. Maaseutu - Väliinpuotoajasta vastuunkantajaksi. Maaseutupolitiikan itsenäistyminen alue- ja maatalouspolitiikan puristuksessa. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutin julkaisu 17. Yliopistopaino. Saatavissa: <http://www.helsinki.fi/ruralia/julkaisut/pdf/Julkaisuja17.pdf>
- Wahlström, Mikael 2012. The Digitalisation of Social Representations: The Influence of the Evolution of Communication Technology on the Development of Shared Ideas. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisu. 2012:13. Helsingin yliopisto.